

Tecken på att barn och ungdomar far illa

VÅGA SE,
VÅGA AGERA

Alla som arbetar med barn och som misstänker att ett barn far illa, har en lagstadgad plikt att göra en anmälan till de sociala myndigheterna. Hjälp med hur du gör en anmälan hittar du på sidan åtta.

Ett viktigt steg för att färre barn och ungdomar ska utsättas för misshandel, sexuella övergrepp och omsorgssvikt är att vi upptäcker de som är utsatta. Det handlar om att våga se och uppfatta tecken på att barn far illa, och att våga agera.

I denna folder hittar du exempel på varningssignaler på att ett barn kanske far illa. Foldern är till för att underlätta upptäckt och ge ett stöd vid beslut och handling. Den riktar sig till dig som arbetar med barn – inom förskola, skola, hälso- och sjukvård, rättsväsendet, föreningslivet och andra samhällsinstanser där barn finns. Informationen här är kortfattad. Mer utförliga beskrivningar hittar du på www.tidigatecken.nu.

Det är viktigt att agera direkt när du misstänker att ett barn far illa.

Det syns inte alltid utanpå

Barn som far illa reagerar olika. En del barn berättar direkt. Andra visar genom sitt beteende eller genom symtom att något inte står rätt till. Men det finns också barn som aktivt försöker dölja att de far illa eller som är extra skötsamma och anpassningsbara för att omgivningen inte ska märka något. De kan vara svåra att uppmärksamma. Därför är det viktigt att vuxna som arbetar med barn signalerar att de känner till att det finns barn som far illa, att de är beredda att ta emot berättelser om svåra saker och att de kommer att ta det barn berättar på allvar. Då kan barn bygga upp ett förtroende som gör att de vågar berätta på sikt.

Vad menas med att barn och ungdomar far illa?

Barn far illa när de utsätts för en psykisk eller fysisk kränkning, eller när brister i deras omgivning gör att de riskerar att inte få växa och utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. Följande är exempel på sätt som barn kan fara illa.

- Fysisk misshandel
- Sexuella övergrepp
- Psykisk misshandel
- Försummelse/omsorgssvikt
- När barn upplever/bevittnar våld i hemmet
- Eget missbruk eller annat destruktivt beteende

När barn berättar om sin utsatthet

Det viktigaste tecknet på att ett barn har varit utsatt för våld eller övergrepp är ofta att barnet själv berättar om det som har hänt. Som mottagare av ett sådant förtroende är det viktigt att visa öppenhet mot barnet genom att lyssna, ställa öppna frågor och vara tillgänglig för en fortsatt berättelse.

Beteendemässiga varningssignaler

Avvikande beteende kan bero på många olika faktorer i barnets liv, och är inte specifikt för utsatthet. Ett barns beteende kan ändå vara det enda tecknet vi ser på att hon eller han utsätts för fysiska, psykiska eller sexuella övergrepp eller omsorgssvikt. Genom att du reagerar och rådgör med erfarna kollegor och socialtjänsten kan ett barns utsatthet upptäckas tidigare.

- Håglöshet
- Ängslan, oro, nedstämdhet, aggression
- Plötsligt ändrat beteende eller känslomässig instabilitet
- Sexualiserat beteende (avancerat för åldern)
- Våld eller övergrepp mot andra barn eller ungdomar
- Självskadande beteende (skärande, rispande, självmordstankar eller -försök)
- Missbruk av alkohol eller droger

Fysiska symptom och tecken på att ett barn mår dåligt

När barn mår dåligt psykiskt tar det sig ofta uttryck i fysiska symtom. De är inte specifika, men tillsammans med beteendeavvikelser har dessa och andra "psykosomatiska" symtom ibland sin grund i att barnet far illa.

- Huvudvärk, buksmärtor eller andra symtom som är återkommande
- Dålig viktökning eller viktnedgång
- Kraftig viktökning
- Tecken på självskada

Fysiska tecken på misshandel

Barn får ofta småskador som rispor, skrubbsår och blåmärken på knän och underarmar. När du ser andra typer av skador, som du inte känner igen från barns normala aktivitet, ska du reagera direkt.

- Blåmärken och ytliga hudskador som inte stämmer med normal aktivitet
- Sårskador
- Brännskador
- Skador på tänder, läppar, läppband
- Bitmärken
- Ovilja eller oförmåga att använda en kroppsdel (arm, finger, ben, fot)
- Blåmärken hos spädbarn som inte börjat förflytta sig själv
- Skallskador/hjärnskador hos spädbarn

Fysiska och psykiska tecken på sexuella övergrepp

Förändringar i barns beteende är det vanligaste tecknet på sexuella övergrepp. Att barn uppvisar fysiska skador som beror på sexuella övergrepp är ovanligt. Om du ser något som gör att du misstänker övergrepp är det desto viktigare att rådgöra med socialtjänsten.

- Beteendemässiga varningssignaler (se ovan)
- Tecken på självskada
- Återkommande smärta i halsen och svalget
- Skador i underlivet eller ändtarmsöppningen
- Greppmärken på lår eller skinkor
- Infektioner i underlivet
- Graviditet, särskilt hos barn under femton år

Fysiska tecken på försummelse/omsorgssvikt

När föräldrar inte har förmåga att ta hand om sitt barn kan det ta olika uttryck. Barn som lever i omsorgssvikt har ofta ett avvikande beteende, men kan även visa kroppsliga tecken på försummelse. Alla tecken på att ett barn försummas är allvarliga, en anmälan till socialtjänsten ska alltid övervägas.

- Bristande hygien
- Opassande klädsel för årstiden
- Kommer hungriga till förskola/skola
- Växer inte som förväntat eller viktnedgång
- Dålig tandstatus
- Medicinska behov som inte blivit tillgodosedda

Tecken som ses hos föräldrar

- Föräldrarnas berättelse stämmer inte överens med en skadas utseende
- Föräldern söker sjukvård för barnet sent eller av andra orsaker
- Aggressivitet mot barnet, andra familjemedlemmar eller personal
- Likgiltighet inför barnet
- Psykisk sjukdom
- Missbruk

Hur ska du agera vid misstanke?

Skyldighet att anmäla

Enligt Socialtjänstlagen 14 kap 1§ är dessa skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten om de i sitt arbete får vetskap om att eller misstänker att ett barn far illa:

- Alla som arbetar i en verksamhet som berör barn och ungdom.
- Alla som arbetar inom verksamhet (myndighet eller privat) som inte berör barn inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, kriminalvård och polis.

Skyldigheten att anmäla är personlig och kan inte överlåtas. Tröskeln ska vara låg, du behöver inte ha bevis eller själv utreda hur det står till kring barnet.

Att göra en anmälan

När du skriver en anmälan, beskriver du omständigheterna som gör att du är orolig för barnet: vad som har hänt och när, hur det har kommit till din kännedom, och barnets nuvarande situation. Om situationen är akut ska du kontakta socialtjänsten per telefon, och även göra en skriftlig anmälan. Om oron kvarstår eller om nya uppgifter kommer fram behöver du anmäla igen.

Rutiner för anmälan

Att göra en anmälan till socialtjänsten är enklare om det finns rutiner på arbetsplatsen och en vana att hantera anmälningar. Eftersom de flesta sällan gör en anmälan kan det vara bra att träna i grupp med realistiska övningsfall. Varje verksamhet ska ha en skriftlig rutin för anmälan.

Ska man informera föräldrarna?

I de flesta fall bör du informera föräldrarna när en anmälan ska göras till socialtjänsten. Om du misstänker brott ska du först diskutera med socialtjänsten och eventuellt med polisen innan du informerar föräldrarna.

Du behöver inte agera ensam

Om du är osäker, rådgör med erfarna kollegor och med socialtjänsten. Du kan diskutera ett barn utan att uppge dess namn. Som professionell kan du dock inte vara anonym när du gör en anmälan.

Kom ihåg att det är din oro för barnet du anmäler, inte föräldrarna.

Utredning vid misstanke om att barn far illa

När socialtjänsten tar emot en anmälan gör de bedömningen om en utredning ska öppnas eller inte. Om de inleder en utredning tar socialtjänsten oftast kontakt med vårdnadshavarna och kallar till ett samtal. I fall då brott misstänks kan socialtjänsten vänta med att informera vårdnadshavare tills eventuell polisutredning har inletts.

Barnahus är en samverkansform för utredningar när barn misstänks ha utsatts för brott som misshandel eller sexuella övergrepp. De flesta kommuner i landet är knutna till ett Barnahus. Polis, åklagare, socialtjänst och hälso- och sjukvård samlas under ett tak och samordnar sina utredningar och insatser. Barnet behöver bara åka till ett, tryggt och barnvänligt ställe med ett tydligt fokus på barnets bästa.

Vill du veta mer? Det finns mer detaljerad information om bl.a. skador och beteenden och hur de kan tolkas på www.tidigatecken.nu

Läs mer

På www.dagsattprataom.se finns information och fakta om sexuella övergrepp mot barn. Webbplatsen är skapad tillsammans med barn och unga. Här kan du ta del av hur de vill få information om sexuella övergrepp, hur de vill bli bemötta och vad de har för råd att ge till vuxna och till jämnåriga.

På www.jagvillveta.se finns information om vad som är brottsligt, hur man kan känna om man varit med om brott och var man kan få hjälp. Här finns också information om vad som händer om man anmäler eller om det blir rättegång.

Vill du anmäla oro för ett barn? Socialstyrelsen www.socialstyrelsen.se har information för dig som är anmälningskyldig.

Viktiga telefonnummer

.....

.....

.....

.....

.....

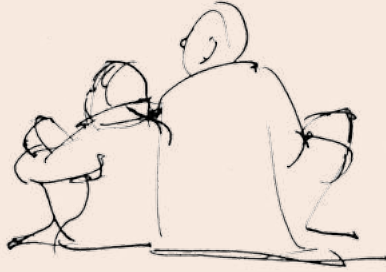
.....

.....

.....

Framtagen av Stiftelsen Allmänna Barnhuset
Text: I samarbete med Steven Lucas och Gabriel Otterman
Grafisk formgivning: Anso Form & Produktion
Illustration: Ivar Inkapööl

När misstanke framkommer om att ett barn far illa har alla som arbetar med barn en lagstadgad plikt att anmäla sin oro till de sociala myndigheterna.

Du behöver inte agera ensam, om du är osäker, rådgör med erfarna kollegor och med socialtjänsten. Du kan diskutera ett barn utan att ange dess namn. Som professionell kan du dock inte vara anonym när du gör en anmälan. Kom ihåg att det är din oro för barnet du anmäler, inte föräldrarna. Hjälp med hur anmälan ska göras finns på sida åtta.

Framtagen av Stiftelsen Allmänna Barnhuset i samarbete med Steven Lukas och Gabriel Otterman. Båda överläkare på Akademiska Barnsjukhuset i Uppsala.

www.tidigatecken.nu

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Beställ foldern på www.allmannabarnhuset.se